

Галузінський Назар Олександрович

аспірант кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»

СУБ'ЄКТИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРАВІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Не дивлячись на системне осучаснення актів законодавства у сфері соціального захисту, у т.ч. й шляхом спрощення доступу до окремих видів соціального захисту, закріплення нових видів матеріального забезпечення та соціальних послуг, спрямованих на попередження, подолання та/або пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, тощо вирішити всі питання, що постали перед національною системою соціального захисту поки що не вдається. Ситуація, що склалася у досліджуваній сфері, є наслідком непослідовності нормотворця при визначенні напрямків соціальної політики держави, хаотичності законотворчої роботи у сфері соціального захисту, що знижує якість відповідного законодавства, ефективність забезпечення права на соціальний захист, призводить до частих порушень суб'єктами соціально-забезпечувальних та процедурних відносин у сфері соціального захисту своїх зобов'язань, прострочення їх виконання тощо. Економічна криза, що триває, війна російської федерації проти України, зростання кількості зовнішніх мігрантів, падіння рівня виробництва, окупація територій нашої держави об'єктивно зумовлюють зниження рівня доходів населення країни, змушують людей шукати додаткові засоби забезпечення собі та сім'ї гідного життєвого рівня, у т.ч. й у сфері соціального захисту, зокрема, замовчуючи існування правоперешкоджаючих фактів для отримання бажаних видів соціального захисту, зловживаючи правом, гарантованим ст. 46 Конституції України. У зв'язку із цим не втрачає своєї актуальності питання розроблення та вдосконалення механізмів, які б забезпечували належне виконання обов'язків суб'єктами відносин у сфері соціального захисту, зокрема юридичної відповідальності.

Юридичною відповідальністю є передбачений законом обов'язок особи перетерпіти несприятливі наслідки немайнового чи майнового характеру, вид і міра яких визначаються компетентним органом за результатом розгляду скоєного особою діяння, визначеного законом як правопорушення [1, с. 302].

Цитоване визначення поняття «юридична відповідальність», на перший погляд, є максимально змістовним та враховує всі ознаки

досліджуваного явища. Проте, враховуючи галузевий характер нашого дослідження, відповідний висновок є поверхневим з огляду на сучасний стан законності у сфері соціального захисту населення. Підтвердженням цього є розширення переліку підстав настання юридичної відповідальності у праві соціального забезпечення, кола суб'єктів відповідальності вказаного виду.

Під суб'єктами юридичної відповідальності у праві соціального забезпечення варто розуміти фізичних і юридичних осіб, сім'ї, які вчинили правопорушення у сфері соціального захисту або зловживали своїми правами у сфері соціального захисту, та на яких законом або договором покладено обов'язок перетерпіти несприятливі наслідки особистого, організаційного чи, переважно, майнового характеру, вид і міра яких визначаються компетентним органом.

З огляду на те, що коло учасників відносин у праві соціального забезпечення завжди нормативно визначене та в тій чи іншій мірі конкретизоване і кожен з них наділений взаємними правами та обов'язками, визначеними або санкціонованими державою за допомогою права (правових норм) [2, с. 15], варто констатувати, що до суб'єктів, наділених обов'язками у сфері соціального захисту, належить як особи (сім'ї), яким гарантовано право на соціальний захист (соціально уповноважені суб'єкти), так і фізичні/юридичні особи, до повноважень яких належить сприяння у реалізації права, проголошеного ст. 46 Конституції України (соціально зобов'язані суб'єкти).

Наприклад, відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 44 Закону України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 року, безробітний зобов'язаний «відвідувати територіальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, в якому він зареєстрований як безробітний у визначений і погоджений з ним час, але не рідше ніж один раз на тридцять календарних днів, а у період дії карантину або режиму надзвичайної ситуації, введення надзвичайного стану підтверджувати свій намір перебувати у статусі зареєстрованого безробітного будь-якими засобами комунікації (телефонний зв'язок, електронні засоби тощо) не рідше ніж один раз на 30 календарних днів» [3]. За невиконання цього обов'язку до безробітного застосовується правоприсяжна санкція, що полягає у позбавленні особи статусу зареєстрованого безробітного, що виключає можливість подальшого отримання соціальних послуг, спрямованих на забезпечення його зайнятості, що надавалися центральним органом виконавчої влади, що

забезпечує формування державної політики у сфері зайнятості населення та трудової міграції, та матеріального забезпечення на випадок безробіття.

Відповідальність за порушення зобов'язання щодо подання достовірних відомостей при зверненні до зобов'язаного суб'єкта може нести і сім'я. Так, відповідно до положень чинного законодавства пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається спільно на всіх членів сім'ї, які мають право на неї. До таких осіб, зокрема, належать діти, які навчаються за денною формою навчання, право яких на відповідну грошову виплату зберігається до закінчення навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років. Підтвердженням відповідного права слугують довідки навчальних закладів про те, що вказані особи навчаються за денною формою навчання. Аналізуючи перелік документів, які є додатками до заяви про призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника, варто зауважити, що складніше за все перевірити достовірність саме таких довідок, що можуть містити недостовірну інформацію щодо форми навчання дитини померлого годувальника, строку її навчання і т.д. За подання до управлінь Пенсійного фонду України будь-яких недостовірних відомостей, які у подальшому будуть враховані при призначенні пенсії, у т.ч. й у зв'язку з втратою годувальника, відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року застосовуються дві санкції: правоприпиняюча, що полягає у припиненні виплати пенсії, призначеної на підставі документів, що містять недостовірні відомості, або проведенні її перерахунку з урахуванням недостовірності даних у поданих документах (ст. 49); правопоновлююча, яка передбачає обов'язок сім'ї померлого годувальника добровільно повернути надміру виплачені суми пенсії або виконати рішення територіального органу Пенсійного фонду чи суду про їх стягнення.

Прикладом притягнення до юридичної відповідальності соціально зобов'язаних суб'єктів за невиконання (неналежне виконання) ними своїх зобов'язань може бути встановлення у судовому порядку обов'язку територіального управління Пенсійного фонду України призначити пенсію з дати звернення особи з відповідною заявою та документами через пропуск без відповідних на те причин (за умови подання особою всіх необхідних документів, відсутності необхідності проведення додаткової перевірки достовірності відомостей, що мають значення для визначення права на пенсію) десятиденного строку, передбаченого Порядком подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне

страхування», затвердженим постановою правління Пенсійного фонду України від 25 листопад 2005 року № 22-1, для розгляду поданих уповноваженою особою документів та прийняття рішення за наслідками такого розгляду.

Підсумовуючи, варто зауважити, що для відносин юридичної відповідальності у праві соціального забезпечення характерним є те, що у них бере участь з однієї сторони суб'єкт, уповноважений на застосування санкцій, а з іншої – суб'єкт, наділений обов'язками у сфері соціального захисту. Лише у разі застосування заходів юридичної відповідальності за зловживання правом на соціальний захист другим суб'єктом відносин юридичної відповідальності у праві соціального забезпечення буде уповноважена у сфері соціального захисту особа (сім'я).

Список використаних джерел

1. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2016. 392 с.
2. Стаховська Н.М. Відносини в праві соціального забезпечення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. К., 2000. 21 с.
3. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 1533-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 22. Ст.171.

Науковий керівник: д-р.юрид.наук, доцент Бориченко К.В.

Гапочка Володимир Миколайович

аспірант кафедри трудового права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

БЕЗРОБІТТЯ ЯК ВИД СОЦІАЛЬНОГО РИЗИКУ: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Безробіття як соціальний ризик характеризується загрозою відсутності заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, а також економічними, організаційними й психологічними труднощами під час наступного пошуку безробітним підходящої роботи. Це не тільки економічне явище, як може видатися на перший погляд, а своєрідний синтез економіки, політики, моралі суспільства. Безробіття як негативне соціальне явище наносить шкоду суспільству, державі та окремій особі, якому необхідно протидіяти, застосовуючи як соціальні, економічні,